

Fika. Ennek a szónak az EtSz szerint két jelentése van: 1. 'miles pedestris, der Infanterist, baka' (tréfás használatban); 2. 'Rotz'. Ez utóbbinak a származéka a *fikás* 'rotzig'. Én ismerem egy harmadik jelentését is. Huszár Pál tanító kartársam levélbeli szíves közlése szerint Csanádpalotán a *Gleditschia triacanthos*, a népnyelvben *krisztusákác*, *krisztustóvis*, *krisztuskorona*, *krisztuskoszorú*, *glédics* - *glédicsfa* (Szeged), *csipafa* (Nagykőrös) nevű fa termésének a neve.

Az első jelentéséről azt mondja az EtSz, hogy talán a *fikátor* (ez állítólag a német *vergatterung*-ból) 'elindulási felkelésre intő dobszó' (CzF) rövidülése volna. Sándor István szótára (1808) szerint: „Ezt a gyalogoknak a dobosok dobolják, a síposok sipolják“. Megjegyzem, hogy ez az értelmezés megvan már 1791-ben Gvadányi A' mostan folyó országgyűlésének *satyrico criticé* való leírása c. munkájának 166. lapján is „Egy Dézsa fenekén vertem én *Fikátort* (Jegyzetben: *Fikátor*, annyit térszen, mint készülő a' Gyalog katonaságnál, a' Dobosok verik aztat, a'

síposok sípollyák).“ Azt hiszem, hogy a *fika* < *fikátor* magyarázatot éppúgy elfogadhatatlannak minősíthetjük, mint Dankovszkyét, CzF-ét és Szarvasét (l. EtSz). Sokkal valószínűbbnek tartom, hogy a baka jelentésű *fika* a *fi* 'fiú, legény' szó lekicsinylően becéző származéka, vagyis olyan, mint a *barátocskám*, *uracskám*, *fiacskám*, *fiúkám*, és eredetileg a lovaskatona gőgje nyilatkozott meg benne.

A második jelentésüre ez a magyarázatom: Mikor a gyerekek fénylik az orra, azt szokták neki mondani tréfás körülírással: *csöppög a nagygyerőnda, kidugta a béka a lábát, kilóg a békaláb, kint van a gyërtya, gyujtsuk még, kint van az öregapád v. öreganyád, kérésztapád v. kérésztanyád lába, kint ünek a Fényeséknél, Fényesékné kint táncolnak, Szíppancsékát várják* (Kálmány L., Szeged népe 3:118), stb., vagy pedig mert a nedves orr nem szép látvány, undorodva vagy bosszankodva így kiáltanak rá a gyerekekre: *fi v. fi, milyen az orrod!* Ebből az indulatszóból lett aztán a gyermeknyelvben a *fi v. fi* a. m. 'Rotz', kicsinyítőképzéssel *fika*. *Gyere, kicsikém, hadd fujjuk ki azt a csúnya fikát!*

Ebből magyarázható végül szavunk harmadik jelentése. A *gledicsia* termésének nemcsak *szentjánoskenyér*, *vadszentjánoskenyér*, *kankó* (Békés, MNy 17:146), *macskaméz* (Komárom m., uo.) a neve, hanem zöldessárga, gennyszerű belső magtakarója miatt *cigánytakony* (gyermekkoromban Baján neveztük így), *zsidótakony* (Győrszentmárton, MNy 17:57), *pujkatakony* (Nagyszalonta, MNy 20:41) is, Csanádpalotán meg szintén a tárgykép tartalmi hasonlóságán alapuló névátvitellel *fika*. *Csefkó Gyula*